

21. 8. 2016 святкуєме 25 років од видання 1. чісла Народных новинок

К 25-річному юбілею Народных новинок редакція планує выдати святочне чісло новинок і в нїм опубліковати анкету з одповідями наших довгорічных чітателїв, передплатителїв, дописователїв і сполупрацowników. Просиме каждого, хто має інтерес помочі створити юбілейне чісло Народных новинок, жебы до редакції послав свою одповідь, респ. курту статью (макс. на 1 сторінку) на вопрос: „Як оцінюєте vznik Народных новинок і їх роль в народно-ідентифікацінім процесі Русинів по році 1989? (Было бы добрі, кібы сьте ку одповіді приложили і свою фотографію). Таку форму сьме зволили зато, жебы дати можливість одповісти каждому, нелем тому, кого ословиме особным писмом. **Векшына текстів буде опублікована у святочнім чіслі Народных новинок з датумом 21. авґуста 2016**, далшы потім у наступных тогорічных чіслах (подля множества). **Термін на посланя одвідей (статей) є до 31. юла 2016 року.** Чекаме на Ваши писма і тїшиме ся, же русиньскым словом ведно будеме мочі ославити четвертьсторічний юбілей Народных новинок. Уж допереду Вам дякуєме за Ваши одповіді.

Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, шефредактор

В Братіславі засідали представителі народностных меншын

Як інформовав Округлый стіл Русинів Словеньска – ёго председа Мілан Піліп, **30-го мая 2016-го року в Братіславі засідав Выбор про народностны меншыны і етнічны группы Рады влады Словацькой републіки. Выбор першыраз засідав з новым уповномоченым про народностны меншыны і етнічны группы Ласлом Буковскым. За русиньску народностну меншыну у выборі суть Мілан Піліп і Ян Липиньскый.**

Выбор знова проїднав вже схвалений Акчний план, котрый бы мав забезпечити реалізацію Цїлодержавной охрани і підпори людських прав у Словацькій републіці. Тот план, в котрім є залучена і анализа леґіслативы, яка ся односить к народностным меншынам є затля лем на папірю (Словацька републіка не має доднесь закон о народностных меншынах). Выбор підпорив Ласла Буковского у просяджованню далшой реалізації того плану. Таксамо была на засіданню схвалена Інформація о позиції і правах членів народностных меншын за рік 2015.

На засіданню був участный і штатный таємник Міністерства шкoлства, науки, баданя і шпорту Словацькой републіки **Петро Крайняк**. Крайняк выбор інформовав о зміні школьського закона, котра є намірена ід тому, жебы ся забранило зануку малокласных школ од школьського рока 2016/2017. Тым ся забранить і заникнутю веце як **20 школ, в котрых є навчалный язык мадярьскый і русиньскый.** Малокласны школы будуть мочі фунґовати і дале, аж до векшой новелізації школьського закона, котра ся приправлює.

Мілан Піліп членів выбору на засіданню інформовав і о заключінях із конференції, котра была організована Словацькым народным музеєм – Музеєм української культури у Свіднику в днях 8-го аж 9-го апріля 2016-го року під назвов *Українці в історії і культурі Карпат*. О тых заключінях нас інформує статья в тім чіслі новинок, на їх 4. стор. під назвов: *Свята інквізиція*. Кідьже іде о **контроверзный документ, котрый має снагу высвітлити, же Русини не ствуют і їх язык є лем діалектом**, наведе іде о документ, што був выданий в рамках конференції, котрой главным організатором была державна інституція, **Округлый стіл Русинів Словеньска собі дав выготовити судный переклад того документу, із котрого обсягом были членове выбору і уповномоченый про народностны меншыны і етнічний группы обознамены на споминанім засіданню.**

Представителька Міністерства культури Словацькой републіки, котра была участна на засіданню, конштатовала, же **іде о важне діло і пропонує, жебы ку даній проблематіці была зорганізована стріча на Міністерстві культури СР, жебы выяснити тоту ситуацію.** О участь на стрічі проявив інтерес і уповномоченый **Ласло Буковскый**, котрый хоче, жебы ёго уряд мав на тій стрічі свое заступління.

П. М.

• 7. річник проекту Studium Carpatho-Ruthenorum святочно отворив ректор Пряшівской універзіты **Петер Коня** (влїво) а участників літнїей школы пришов поздравити штатный таємник Міністерства шкoлства, науки, баданя і шпорту СР **Петро Крайняк**.

Зачав ся 7. річник Міджінародной літнїей школы русиньского языка і культуры

Міджінародна літня школа русиньского языка і культуры – *Studium Carpatho-Ruthenorum* за шість років організована здобула уж міджінародне реноме як єдина такого тїпу школа у світі – заміряна на карпаторусиністику, т. є. на високошкольске навчаня языка, історії, етноґрафії і культуры карпатських Русинів. Про пропаґацію карпаторусиністики дома і у світі є то визначна акція, на яку позітивно реаґує старша і молодша генерація людей, а в послідніх роках переважно молодша – докторанды европських і америцьких універзіт, які теми своїх дізертачных работ собі выбирают з карпаторусиністики.

Не інакше то буде і того року. Зато ми не дасть не зазначити, же дакотры Русини на Словакії собі не усвідомлюють значїня того 3-тиждневого проекту, котрый робітници Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ ведно з членами міджінародного приправного выбору приправлюють на Пряшівській універзіті каждорічно од року 2010, і членове русиньского одборной комісії програму Культура народностных меншын Уряду влады СР адекватно го не доцінюють, або докінця підцінюють. Нажаль, є то барз смутне конштатованя. Кілько раз ся стало, же тот комісія на літню школу, але таксамо на іншы проекты ІРЯК ПУ, котры суть отворены про шыроку русиньску громаду, нелем академічну, не схвалила нияку штатну дотацію, або лем мінімалну, наopak різны фестивалы оцінюють надміру. Фестивалів є много і переважно організуют їх містьскы або сільскы уряды, і без помочі даякого русиньского обчаньского здружїня, котре на дакотры фестивалы дістане дотацію, а так ся потім стане лем сполуорганізатором тых фестивалів. Мій погляд є такий, же русиньскы фестивалы не приносять векшу вартость про розвой русиньского народного возроджїня, як споминана літня школа, котру уж абсолвовало коло 150 домашніх і заграничных участников, велика часть яких робить або планує робити професіоналну научну карьеру у сфері русиністики на европських або америцьких універзітах. Вдяка ним ся шырїть русиньскый язык і культура по світі, і так ся русиньскый язык научить або ся ним заїнтересує все веце людей, а то і далеко за границями карпатської области. Вдяка тому унікатному і, як видно, уж давно наднародному проекту ся у світі шырїть добре мєно інштїтуту, універзіты і карпаторусиністичных штудій.

Studium Carpatho-Ruthenorum 2016 того року ся зачало **5. юна 2016 петным актом коло памятникы найвызначнішого русиньского народного будителя – Александра Духновича, котрый стоїть у парку на Духновичовім намістю в Пряшові.** Участници і гості літнїей школы наперед послушали курту інформацію ученых **Мґр. Валерія Падыка, ПгД, і проф. Др. Павла Роберта Маґочія** о А. Духновичови, наслідно заспівали русиньску гімну на слова народного будителя „Я Русин був, ем і буду“ і наконець положили вінок вдякы ку памятнику.

Далша часть святочного отворїня 7. річника літнїей школы проходила уж традично в прашівскім Пензіоні Атріум, котре модервала по русиньскы **Ярослава Сисакова** і перекладала ей слова до анґліцького языка **Мґр. Тімеа Верешова, ПгД.** На церемонії взяли участи і выступили честны гості: **ректор Пряшівской універзіты проф. ПгДр. Петер Коня, ПгД., штатный таємник Міністерства шкoлства, науки, баданя і шпорту СР Мґр. Петро Крайняк, віцепріматор міста Пряшів Инж. Штефан Кужма і президент Карпаторусиньского научного центра в США проф. Др. Павел Роберт Маґочій.** Самособов, же выступила за головного організатора і директорка Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ доц. **ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.,** котра подяковала выштыкым тым, які брали участь при приправі сємого річника літнїей школы, зажелала успішне абсолвованя штудій каждому участникови літнїей школы, але і успіх сємому річнику той школы вообщє. Участниками події были і представителі русиньских народностных організацій і інштїтуцій, домашні і заграничны педаґоґы і штуденты, міджі нима і повірений ведежінем **Центра языків і культур народностных меншын Пряшівской універзіты проф. ПгДр. Петер Каша, к. н.** Святочне отворїня літнїей школы добре збогатила популярна інтерпретка русиньских народных співанок **Анна Сервіцька із музичнов групп Дрібна.**

Тройтиждневыи едукачный проект Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ є заміряный на навчаня русиньского языка, історії, літературы, культуры і етноґрафії карпатських Русинів. Лекції з даных дісциплін каждорічно чітають паралельно в русиньскім і анґліцькым языку заграничны і домашні високошкольскы педаґоґы – **проф. Др. Павел Роберт Маґочій із Канады, асист. проф. Др. Елена Будовская із США, Мґр. Валерія Падыка, ПгД., і Мґр. Марек ґай із Словакії.** Гостєм програму тогорічної літнїей школы буде **проф. Др. Ахім Рабус із Фрайбургской універзіты в Німецьку,** котрый у своїх двох лекціях і сємінарных занятях зо штудентами буде ся занимати динамічными процесами у русиньских діалектах і корпусом говореного русиньского языка. Міджі тогорічными участниками літнїей школы суть **штуденты зо Словакії, Польщі, Булгарії, Сербії, США, Канады і Аргентины.** Навчалный процес на літнїей школї є але отвореный про выштыкых штудентів Пряшівской універзіты, але і про ітересуючих ся з мімоуніверзітної среды.

Інтеґралнов частєв проекту, так як каждый рік, буде множество супроводных культурных акцій, воркшопів і познаваючих екскурзій у регіоні северовыходной Словакії і лемківской

(Продовжїня на 4. стор.)

Уступок Підкарпатської Русі Советському союзу в році 1945 як народна трагедія підкарпатських Русинів, котра ся продовжує донесь (3)

(Закінчення з попереднього числа.)

Трагедія, котра в Україні продовжує донесь

По краху тоталітної системи у році 1989 підкарпатські Русини приголосили ся о свої етнічні права. У 1991 році vznikла нова Українська республіка. Хоць держава в рамках процесів демократизації одсудила сталінізм і советську ідеологію, легалізувала греко-католицьку церков, доволила реєстрацію общественных і культурных організацій, так і обществ русиньского направління, Україна продовжувала (так то є і днесь) сталінську народностну політику. В Україні ся узнає, же Русини – стара одживша (застаріла) форма української етнічної приналежности.

По році 1989 у Закарпатській області ся самоорганізував рух за навернутя Підкарпатському краю автономного статусу, який він мав до 1939 року. У році 1991 в Україні проходив цілодержавний і цілозакарпатський референдум. Людність Закарпатської області ся голосила ід автономному статусу свого регіону Підкарпатської Русі – у складі незалежної України («за» – 78 %). Верьховна рада України одігнорувала результати референдуму, а дале тоты автономістичны процеси сперла нова Конституція України (1996): її друга стаття оприділяє, же «Україна є унітарнов державою». Но донесь ситуація ся нияк не зліпшыла – не так давно то (унітарність) потвердив у свому выступі президент Петро Порошенко.

Українська народностна політика днесь направена на повну асиміляцію русиньского народа в Україні. У 1996 році то задекларовав тайный документ, у котрім скоро дві десяткы міністерств, відомств, державна областна адміністрація, преса, телевізія, Ужгородська універзіта і Служба державной беспечности дістали інструкції, як боєвати з русинством і як чім скоріше асимілювати цілий народ, і то сталінсков тоталітнов методом, коли «не є народа – не є проблему!». Іде о державный документ – так называний «План заходів щодо розв'язання проблем українців-русинів», котрый нихто в Україні донесь не зрушив.

Односно узнаня народности «Русин» Закарпатська областна рада в Ужгороді зачала конфронтувати з Верьховнов радом у Києві. У 2006 р. она ся обернула на президента В. Ющенка, Верьховну раду і Кабінет міністрів України, абы рішити проблем узнаня русиньской народности. Державны інституції одігнорували то писмо. Зато Закарпатська областна рада 7. марца 2007 р. своїм рішінем (ч. 41) узнала на території Закарпатської області народность «Русин». Киев донесь скоро нияк не реагував на то рішіня областной рады. Міджітым, демарш областной рады не дав Русинам нияку правну ці економічну охрану.

Апогеєм правной невалушности української влади з періоду президента В. Януковича став, мож повісти, шпекулатівный законопроект Верьховной рады «За основы державной языковой политики» (ч. 9073 із 26. 8. 2011, «Про засади державної мовної політики»). Верьховна рада 2. 7. 2012 р. прияла тот закон із многима порушіннями, але президент В. Янукович 8. 8. 2012 р. го потвердив. Закон уділює статус російського языка, а ку тому 17-єм «регіональным» языкам, міджі котрыма є і русиньский язык. **То значить, же перший раз у новій історії влада узнала статус русиньского языка як регіонального на Україні.**

Фактично, тот закон і то, як го протігали через парламент, є свідчінєм боя в Україні партій українського націонал-патріотичного спрямованя і проросійських партій выходных регіонів державы. Ціна того вопросу: ці буде російський язык другим державным языком?! У тім протиставліно русиньский і други малы «регіональны» языки, котры в тім законі прикапчали до російського, были лем залогов того боя.

А кідь іщі раз ся вернути до того проблему, то мусиме конштатовати, же вшыткы ініціаторы того закона (С. Ківалов, В. Колесніченко, В. Янукович) днесь прокуратуров суть выголошени на Україні мімо закона і нашли про себе схованку од суду в Росії.

Сам закон «За основы державной языковой политики» привів до правного колапсу: **в Україні ся узнає поужываня русиньского языка, але ся не узнає русиньска народность!**

Языковой закон, як то мож было передпекладати, став об'єктом острой критіки українських націонал-патріотичных партій і викликав шыроку обществену резонанцію. Уже у новій епосі, по Революції достоинности, українськы націонал-радикалы у парламенті зачали реформи з хыбного шарту – із намагань знизити статус російського языка, якбы не было важніших проблемів! Але 23. фебруара 2014 р. Верьховна рада змінила языковой закон («За узнаня Закона України «За основы державной языковой политики» таким, што стра-тив силу»). То заострило політичну ситуацію у державі, збурило російськоязычны регіоны выходу України, а дале спровоковало сепаратістичный конфлікт на Донбасі.

Абы даяк успокоіти політичну ситуацію, реалізатор обовязань президента України (намісто В. Януковича, котрый втік до Росії) Александер Турчинов уже 3. марца ся одркі підписати закон «За узнаня Закона України «За основы державной языковой политики», таким, што стра-тив силу».

То значить, же донесь в Україні є платный языковой закон із 2012 року, подля котрого Україна узнає русиньский язык як регіональный у Закарпатській області. Але донесь зістає неузнанов народность «Русин».

Хоць Україна узнає русиньский язык, треба розуміти, же тот ситуація є дочасна – уж завтра вшытко ся може змінити. Ку тому, в языковім законі не є написаний механізм єго реалізації. **Держава ся не старать о розвой языка підкарпатських Русинів – універзіты і педагогічны інститути (хоць лем в Ужгороді!) не дістали відповідны катедры. У основных і середніх школах ся не учить русиньский язык, хоць в області є вець як 115 тисяч дітей школьського віку – етнічны Русини.**

Україна по Революції достоинности задекларувала снагы стати частёв Европской унії. У державі заказана комуністична ідеологія, заказана комуністична партія, остро ся одсуджує советська тоталіта і російський експанзіонізм – вшытко то, што в часі другой світової войны стало причінов анексії території Підкарпатської Русі. Але не одсуджує ся сталінська народностна політика односно підкарпатських Русинів. Нарубы, офіційна киевська влада тримле Закарпатя за сепаратістичный регіон. Етнонім «Русин» в очах української влади, у выступлениях українських політиків, новинарів ці істориків став синонімом слова «сепаратіста». **Одгадує ся, же в Україні днесь (главно у Закарпатській області) жыє коло 850 тисяч підкарпатських Русинів. Яка будучность на них чекать?**

Поукраїнчїня Пряшівской Русі

Політична фрашка «возєдиненя» «Закарпатської України» зо Советсков Українов стала причінов заказаня русиньской народности, а то нелем в Україні, але тыж у ЧССР. У Пряшівській Русі політика поукраїнчїня привела до катастрофальных результатів асиміляції містного русиньского жыхельства. Мож порівнати штатістичны факты у 1930 і 1991 роках почас офіційных списовань жыхелів. **Кідь у 1930 р. ку Русинами ся приголосило вець як 91 тисяч жыхелів Словакії, то у 1991 р. за Русинів ся приголосило лем 17 197 особ. Ку тому 13 281 особ назвали ся Українцями (доведна Русинів і Українців 30 487 особ).** Од часу, коли Чехословакія стала комуністичнов державою (1948), штандардом про

ню было в ушыткім наслідувати советський модел. У русиньскім народностнім вопросі Чехословакія на зачатку 1950-ых років выголосила Русинів Українцями. Была ліквідована Пряшівска греко-католицька епархія (1950) – огніско русиньской культуры і вірный заступця народностных інтересів Русинів. Были заперты русиньскы школы, русиньскы культурны і общественны інституції, заказана русиньскоязычна преса, умелецька література, театр. **Русиньский язык был понижен на статус діалекту українського языка. Был зачатый процес поукраїнчїня містного жыхельства. Од 1952 року писателі мусили перейти на український язык і перебраться собі українську ідентичность. Ідеологічно тоту політику мав забезпечувати контроролований комуністами КСУТ – „Культурный союз украинських трудящих“ (1951).** Так істо професіональный Український народный театр (1946, курто – УНТ) од 1952 року перешов лем на український язык і вець як три десятироча был єднов із важных форм ідеологічного забезпечія асиміляції сільского жыхельства – почас каждотыждневых гостєвань театру по русиньских селах. У таких условиях заказаной русиньской народности тісячі карпаторусиньских родин переходили на язык державнотворной нації – словацький, давали свої діти у векшій мірі не до українських, але до словацьких школ.

Першы проявы слободы про карпатських Русинів Пряшівской Русі были звязаны зо змінов політики у 1968 році (до августа), але главно по паді тоталіты у 1989 р., коли Чехословакія узнала русиньску народность. Штатістика почас офіційного списованя людей указує на поступне возроджїня етнічної групи. Гей, **у 2001 році подля народности Русинами у Словакії дали себе записати 24 201 особа, а по десятих роках, у році 2011 – уж 33 482 особы. Тыж важно знати, же почас офіційного списованя людей на Словакії у 2011 році подля материньского языка Русинами ся ідентіфіковало 55 469 особ.**

У році 1995 на Словакії был кодифікований русиньский літературный язык. У школах ся учить русиньский язык і література. **У році 2008 на Пряшівській універзіті vznikнув Інститут русиньского языка і культуры.** У Пряшові од року 1989 робить русиньский народный театр – Театр Александра Духновича. Вдяка державі про потреби русиньской громады выходять новинкы і журналы, выдає ся літературна продукція пряшівских поетів і писателів.

Тото вшытко на Словакії стало можным вдяка важным політичным трансформаціям у Централній Европі і ліквідації советської тоталіты. Возроджїня русиньской етнічної громады прямо повязане з процесами демократизації на Словакії, котра од р. 2004 є членом Европской унії.

Заключіня

Днесь у Европі підкарпатські Русини суть найдіскрімінованішым етніком. Русини – бездержавный народ, а міджідержавны граніці у центрі Европы, што їх узаконили державы-вітязі по першій, а пак по другій світових войнах, розділюють русиньский світ так, як фалатує ножик живый організм. Народностны проблемы підкарпатських Русинів (а тыж Русинів-Лемків у Польщі) викликають процеси прискореной асиміляції і, годно быти, же за даякий час Русини щезнуть із етнічної мапы Европы.

Тогды як у державах Европской унії (Словакія, Чехія, Мадярщина, Румунія) они суть узаны як нароностна група, центр діскрімінації ся перемістив на Україну. То значить: до той державы, котра є наступцём Советської України у складі Советского союзу як субьекту анексії Підкарпатської Русі! До державы України, котра і сама днесь є об'єктом російської анексії у формі гібридної войны. Войны, котру Росія веде нелем із Українов, але із цілым цивілізованым світом за новий політичний порядок у Европі.

Світ вшеляк помагать Україні. Україна про себе выбрала нову історічну путь: она ся просить до цивілізованой Европы – гет од тоталітної російської імперії! **У тій ситуації Европська унія мала бы виробити принципіалну позицію у вопросі узнаня Українов підкарпатських Русинів за окремый народ.** Таку ініціативу в Европській унії, наісто, у першій ряді має взяти на себе Чеська республіка і ей парламент. **Узати, же хыбне рішіня дочасного Чеського парламенту з 22. новембра 1945 року передати Підкарпатську Русь Советському союзу привело до народной трагедії підкарпатських Русинів.**

Мігр. Валерій ПАДЯК, к. н., Центр языків і культур народностных меншын – Інститут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові

Реконструкція русиньского музея бы могла зачати у 2017-ім році

Словацький народный музей – Музей русиньской культуры в Пряшові выник 1-го януара 2007-го року на основі рішіня Міністерства культуры Словацькой республікы. Наперед был у арендованых комерчных просторах. Кінцём 2011-го року музей переводом мастку із Міністерства обраны Словацькой республікы дістав бывшы касарні, чім ся здобыла будова, котра має служыти як просторы музея.

Здобытя новых просторів значило і то, же музей был до децембра 2013-го року про людей цалком запертый. Од януара 2014 є одкритый, но фунгує в обмеженім режимі. Напрік тому музей понукать дочасны і штири сталы експозиції. Лем недавно прибыла експозиція, котра документує Підкарпатську Русь у 30-ых роках 20-го стороча.

Бывшы касарні суть творены трема об'єктами, із котрых два суть із 19-го стороча і не были довго реконструованы. Таксамо не суть просторы приготовлены на галерійне і музейне діятельство. Од добытя новых просторів директорка Словацького народного музея – Музея русиньской культуры **Ольга Глосікова** має снагу добыти фінанції на проєктову документацию і наслідну реконструкцію будовы. Як повіла директорка Глосікова в остатніх днях про словацьку пресову аґентуру SITA, **думать собі, же перша фаза реконструкції бы могла зачати у 2017-ім році.**

Ставебный замір є подля слов Глосіковой в сучасности на Міністерстві культуры Словацькой республікы, котре є зряджователём Словацького народного музея і вшыткых єго одділінь. Міністерство вирішить і приділіня 210-єх тисяч євр потрібных на выпрацованя проєктовой документациі, котра детально встановить роботы і фінанції, і без котрой ся не може зачати реконструкція. „У ідеалнім припаді бы ся перша із п'ятёх етап обнови центра музея могла зачати на будучій рік,“ інформовала Глосікова.

„Снагов музея є штонайскоріше зачати із реконструкчними роботами в інтер'єрі і екстер'єрі будовы, жебы вытворити условия про инсталацию росшыренных експозицій і новых выставок, котры бы презентовали жывот і традиції Русинів. Зреконструованы просторы понукнуть бібліотекарськы, бадательскы ці архівны службы заінтересованым, як і різны культурно-освітні події про вшыткы віковы кате-горії,“ обіцять офіційный интернетовый сайт музея. **П. М.**

Аналіза черпаня штатных дотацій Русинами в році 2015 (4)

До сполупраці бы мав ІРЯК ПУ запоіти і одборных лекторів з високой школы, робітників СНМ – МРК у Пряшові, ТАД, ПУЛС, редакції розгласу і телевізії, учителів ОЗ Колысочка, правників і скушених в практиці русиньских активістів. Із школінем бы ся могло зачати уж од 2017 року. Чім скорше, тым ліпше. Найвеце активістам і функціонерам хыбують знаня о народностных законах, котры нас хранять в тій сполочности перед шкодливов політичнов українізаціов. **Протест Русинів проти фінанцованю політичної українізації штатом ся нияк не реалізує в практиці, бо нашым активістам і функціонерам хыбують одборны знаня о народностных законах і знаня о тім, же яким способом можеме законы выужыти в практиці, жебы сьме ся збавили політичної українізації.** Законам треба одборні порозуміти, треба ся научіти законы правилно поужывати на рокованях зо штатными і самосправными орґанами, аж потім зачнуть законы фунґовати в практиці і на хосен Русинів. Мали бы сьме документувати і познавати нашу історію, главно історію 3. волны РНВ по році 1989. Требало бы на школіню ся научіти, як выникали: ТАД, ПУЛС, *Народны новинки* і *Русин*, РОС, СНМ – МРК, Руський дім в Пряшові, русиньске школство, писменство, русиньска журналістика в розгласі, телевізії, на интернеті, індивідуалне русиньске музейництво, який був інтерес політичных партій о русинство по році 1989. Треба познати цілі нашого народного возроджіня, причіну зроду возродного руху. Тото вшытко уж, може, є пробадане і здокументоване в СНМ – Музею русиньской культуры в Пряшові, бо зато сьме ся о наш русиньский музей снажили, жебы хтось наше возродне снажіня у 3. волні РНВ здокументовав про далшы ґенерації Русинів. А перша наша молодша ґенерація уж наступила до функцій в русиньскім русі, але треба, жебы спознала історію 3. волны РНВ. Зато позбераны матеріалы о 3. волні РНВ і одборных працівників СНМ – МРК треба схосновати на школіню ІРЯК ПУ. Треба ся снажити, жебы при писаню каждого проекту був закомпонованый і виховный елемент. На школіню мать ся робити і одборна аналіза выбранных проектів, жебы участникам школіня было высвітлено, што є хосенне про выхованя русиньской сполочности і што не є хосенне.

Окрем школіня, виховный вплив на членів русиньского руху має моральность добровольных русиньских активістів і моральность професіональных русиньских робітників. Найморалнішов у русиньскім русі ся нам видить особа, котра робить мімо русиньских професіональных інституцій, місячний плат бере мімо русиньских професіональных інституцій, але свій вольный час присвячує русиньскому руху і є добровольным активным русиньским активістом. Русиньскыма патріотами бы сьме могли назвати особы, котры роблять мімо русиньских професіональных інституцій, беруть плат мімо тых інституцій, свій вольный час присвячують русиньскому руху і навывше з властных пінязей спонзорують активіты русиньского руху. За моралны можеме поважовати і особы, котры роблять в русиньских професіональных інституціях, де беруть місячний плат і свій вольный час присвячують русиньскому руху в русиньских обчаньских здружінях. За неморалны особы в русиньскім русі можеме поважовати тых, котры роблять і заробляють в русиньских професіональных інституціях, але не суть членами ниякого русиньского обчаньского здружіня, свій вольный час выужывають лем про себе, а русиньский рух іщі і даколи покрітизують, як збыточну і непотребну активність. Неморалны особы в русиньскім русі ся лем прихывлюють на выслідах работы моралных людей. Тото о верейній моралности нам говорить животно практика в русиньскім русі. **Сама моральность говорить, же найморалніше бы было, кібы найвеце русиньскому возродному руху ся присвятили тоты особы, котрых русиньский рух живить.** То значить професіональны робітници русиньских професіональных інституцій. Василь Турок був професіональний русиньский робітник і як председа РОС міг выужывати просторы ТАД на орґанізованя членьских громад, як і телефоны ТАД і поміч колеґів з работы. Остатні председове РОС были лем добровольными активістами. А то была їх особна невыгода у функції і матеріална невыгода про русиньский рух. Далшым прикладом доброй активності професіональных робітників можуть послужыти робітници ІРЯК ПУ, котры реґуларно забезпечують просторы на засіданя ОСРС. З участёв у роботі ОСРС, просторами на засіданя, телефоном ці матеріално може помочи русиньскому руху і Руський дім в Пряшові, конкретно Штефан Секерак, котрый є професіональным русиньским робітником, бо Русиньский дім го нелем фінанчно живить, але забезпечує му і безплатне уквартелёваня. Чекаме векшу моралну активність од робітників ТАД, ПУЛС і СНМ – МРК у Пряшові. Є їх моралнов повинностёв выходити на стрічу русиньскому руху, ай при роботі ОСРС. Кібы не было русиньского руху, не были бы професіональны робітници русиньских інституцій, не было бы Руського дому в Пряшові, ТАД, ПУЛС, СНМ – МРК, ІРЯК ПУ, русиньских редакцій, не было бы работы

про професіональных русиньских робітників. Не був бы каждомісячний заробок, дакотры робітници бы брали лем соціалну підпору з уряду работы як безробітны. Вдяка роботі моралных людей у русиньскім русі вшыткы русиньскы професіональны робітници теперь мають роботу і місячний заробок. Треба собі знати цінити, же я можу мати роботу. А вдяка кому? Тото є моралне – приспіти самому ку тому, жебы я мав роботу, жебы я ся мав добрі і жебы ем не жив з чужой заслугы. **Было бы хосенным і поучным з боку ОСРС зробити список добровольных членів русиньского руху і професіональных робітників русиньских інституцій, а потім зробити оцініня з погляду моралного приступу тых людей ку русиньскому руху.** Дізнали бы сьме ся, які суть великы нашы людьскы резервы, котры дотепер іщі не суть достаточно выужыты в практиці русиньского руху за ослободжіня Русинів од політичної українізації. Історія знає приклады, де узурпаторами людьских прав ся ставають в першій ряді неморалны людє, котры дістануть можливість выужыти свою міць верейно. Моральность не мать ништо написану на челі, але проявлять ся звонка конкретным діятельством. З виховно-научного і моралного погляду найшыршый масовый вплив на народностне усвідомлїня Русинів мають русиньскы редакції і редакторы. **Русиньский редактор у розгласі ці телевізії є плачена функція од штату. Редактор новинок, часопису або интернетового высыланя є плачена функція може з проєкту, а може не є плачена, кідь є слаба фінанчна дотація на проєкт.** Знаме істо, же функція председа ОСРС є безплатна. Могли бы сьме порівнати міру сполоченьской одповідности за успіх ослободжіня Русинів од політичної українізації у председа ОСРС і у русиньского редактора. Зато є хосенне виховно-сполоченьску роботу русиньской редакції і редакторів проаналізувати таким способом, як теперь аналізуєме роботу з проєктами. Требало бы забезпечити условія, жебы русиньскы редакторы ся могли стати стабільнов помічнов руков председа ОСРС. Не во вшыткім, лем в ослободжіню Русинів од політичної українізації. Ту бы мав быти з боку ОСРС зроблений план сполочного робочого поступу зо вшыткыма русиньскыма редакціями і редакторами, котры суть фінанцованы зо штатного розрахунку Словакія як професіональны редакторы русиньского руху, або формов одміны з проєктів як добровольны редакторы русиньского руху. З виховного погляду бы сьме не мали публічно знеужывати історічну роль бывшего председа РО Василя Турка, ТАД, ПУЛС, бывшего таёмника РО Александра Зозуляка, редакцію *Народных новинок* і *Русина*, як і далшых, котры будовали третю волну русиньского народного возроджіня. Не можеме в русиньских медіях ся справовати, же політична українізація Русинів не была, або не є. Редактор у русиньских медіях має знати указати на моралну, культурну і сполоченьско-виховну шкодливость політичної українізації Русинів, котры хотять быти Русинами, а не Українцями, не Русинами-Українцями, не Словаками. Політична українізація Русинів на Словакії про Русинів была шкодлива і є шкодлива. Редакторы русиньских медій таке філософічне понятя мають знати розумно высвітлєвати у своїх релациях. Маєме собі усвідомити, же мы теперь можеме жыти з пінязей в русиньских професіональных інституціях і з пінязей проєктів про Русинів, лем зато, бо якраз Василь Турок, Александер Зозуляк і далшы, котры закладали 3. волну РНВ, доказали пересвідчити штатны орґаны, же Русини суть і хотять быти самостатным народом і мають право на штатну фінанчну підпору. Як бы то не было в нашій історії в 1. ступню 3. волны РНВ зроблене, так днесь бы Русини місячны платы і підпору пороектів од штату не діставали. Были бы лем Українцями. Русинів бы надале поважовали за Українців. **Видиме назорні, же русиньскы професіональны робітници і добровольны русиньскы активісты в 1. ступню 3. волны РНВ были орґанізачно намного єднотнішы, дипломатічно і виховно намного успішнішы у своїх рокованях зо штатными орґанами, як были в 2. ступню, а нажаль, і в 3. ступню 3. волны РНВ, аж дотепер. На то не треба забывати. Треба памятати, же якраз редакція *Народных новинок* і *Русина* ся виховно снажила о оживлїня русинства по році 1989, не редакція *Інфо Русина*, і не *Голос Русина*.** Зато днесь новинки *Інфо Русин* і часопис *Голос Русина* не слідуєть тему ослободжіня Русинів од політичної українізації, як то робить редакція *Русина* і *Народных новинок*, бо не выросли в тім духу і не реалізували ся в практиці з тым посланём. Не будеме творити русиньску історію так, як творить Ісламский штат, розбиванём і нищінём властных культурных і історічных цінностей. Нам треба мати виховно поужытельны русиньскы редакції і виховно поужытельны русиньскы редакторы у проблематіці ослободжіня Русинів од політичної українізації. Інакше шкода марнити пінязі зо штатного розрахунку і з проєктів про Русинів на їх заробок.

Мґр. Ян КАЛИНЯК, Свідник (дале буде)

Шеф порадців премера України: „Русины ествуют. Мам русиньске коріня.“

Іван Міклош, визначный словацький економ, бывший словацький міністер і підпредседа влады русиньского походжіня ся у новій владі Володимира Гройсмана став шефом порадців премера. Як порадця на Міністерстві фінанцій України робив вже довшый час. У новій владі му было понукнуте і кресло міністра фінанцій, но условіє, же міністер мусить мати українське обчанство, Міклош не був спосібный сповнити.

Приятём українського обчанства бы стратив словацьке, што Міклош і про словацькы медії веце раз повів, же бере за основный проблем того, жебы ся досправды став міністром на Україні, кідьже словацьке обчанство брав за свою пріоріту і не хотів о него прийти. Перша влада Роберта Фіца в роках 2006 – 2010 зачала одобрвати обчанство тым, котры здобыли обчанство іншой державы. Была то словацька остра реакція на мадярьску легіслатіву, котра уможлила роздавати обчанство заґранічним Мадярам.

Міклош але і так продовжує свою роботу на Україні, де є вже пару тыжднів шефом порадців премера Гройсмана. Із той нагоды з ним український портал „НВ Бізнес“ зробив інтервю, в котрім ся редактор Іван Верстюк опросив і на Міклошове походжіня.

Верстюк ся Міклоша опросив ці є правда, што ся пише у Вікіпедії, же має

українське коріня. Міклош оправив редактора, кідь повів: „Кідь мам быти точным, маю русиньске коріня. На Україні є прияте думати, же окремый русиньский етнос не ествує, но в реалности він екзітує. Я ем ся народие на северовоходній Словакії, де якраз жыють і Русины. Комуністічна Чехословакія не узнавала Русинів як етнос, зато ся вшыткы Русины брали за Українців. У документах моїх родічів было зазначене, же суть Українці. У тім вопросі є іщі єден аспект – реліґійный. Мої родічі были грекокатоліками, але комуністы заказали Грекокатоліцьку церьков, офіціално доволили лем російське православіє. На початку 1990-ых років люде наконець дістали право вырішовати – ці суть Русины, ці Українці, грекокатоліци, або православны. Векшына ся вернула ку своїй русиньскій ідентічности і грекокатоліцькій вірі. У тій векшыні суть і мої родічі,“

– пояснёвав у інтервю Міклош.

Припоминаме, же Іван Міклош у 2011-ім році при списованю жытельства записав собі русиньску народность. В кампані перед списованём дав своє выголошіня русиньским орґанізаціям о своїм русиньскім походжіню і о тім, жебы ся люде голосили ку своїй народности. Тото выголошіня было выдруковано на плаґатах, котры ся дістрібуовали міджі людей. П. М.

• Протагоністи гри П. Ковалчика *Корчма під зеленим стромом* у ТАД: (зліва) О. Ткач в ролі Корчмара, Л. Лукачікова (Суплінгерка) і Е. Либезнюк (Американ).

Одбыла ся послідня премєра 70-ой театралной сезоны ТАД у Пряшові

Конкретно 20. мая 2016 на великій сцені Театра Александра Духновича в Пряшові то была премєра гри Петра Ковалчика *Корчма під зеленим стромом* із підназвов *Словацька рапсодія по русиньскы* у режії Матуша Ольги.

Обсяг пєсы ся одогравать в часі великой господарьской кризи у 30-ых роках 20-го стороча. Приносить нечекано актуалны темы – безробітність, еміграцію ці здичавілоість міджілюдьскых односин в одлюдженім сполоченськым оточіню. Тоту ровину внимаме може іщі актуалніше, як в часі єй взнику. Наперек дотуліня ся твердой реалітї днешнєго світа, гра несе в собі і надій на ліпшыи жывот, віру в позітивны вартости чоловіка і підштвухє позерателя к жывотній активності, жебы вхопив свою судьбу до властных рук. В тім нам пєса дакус припомянать славного Гьорького *На дні*. Спомянута гра юбілующого драматика Петра Ковалчика (в тім році ся доживать своїх вісемдесятин), нашла в Театрі А. Духновича в Пряшові вшыткы передположїня, абы прозвучала у своїх сытых драматичных, як і ліричных ці медітативных ровинах. А к тому ся причінили, окрем режисера, єго асистент О. Пантликаш, автор сцены Я. Даубрава, костімів Г. Безакова, музики П. Янічка і перекладатель зо словацького до русиньского языка Я. Сисак. Самособов, же к успішній реалізації пєсы в непослїдній мірі приспіли і герці М. Гайдошова, Л. Лукачікова, Л. Ладомиряк, О. Ткач, В. Русиняк, Л. Миндош, М. Куцер, Е. Либезнюк, М. Ільканин, В. Чема, І. Стрпковський, С. Шковранова, І. Латта, О. Пантликаш і співачкы З. Ковалчікова, Д. Либезнюк і Я. Сисакова.

По премєрі была гостина спєсна з ославов успіху гри, як і святкованєм 70-річя Театра А. Духновича в Пряшові.

Зачав ся 7. річник Міджінародной літнєй школы русиньского языка і культуры

(Закінчіня з 1. стор.)

области в Польщі. Спомянеме, наприклад, екскурзію по Пряшові (навщїва катедралных храмів восточного обряду – православногo і грекокатоліцького, і западного обряду); навщїву Театру А. Духновича в Пряшові (пєса *Ковачі Мілоша Ніколїча*); навщїву Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты; філмовы вечоры; екскурзію до купельного міста Криниця в Польщі а в рамках того навщїва Памятника і Музею Никифора Дровняка, навщїву православной церкви і стрічу з лемківськым русиньськым поетом П. Трохановськым; навщїву Курова, де участники літнєй школы ся стануть частинками традиційной русиньской свадьбы в інтерпретації фольклорного колективу *Куровчан* і як свадьбяны гості посмакують собі на традиційных курівських свадьбяных їдлах; екскурзію до Старой Любонві, де попозерають замок і сканзен під ним; у Пенїнах выпробують містну атракцію – будуть на бокорашах плавати по Дунайцю; попозерають приватный мінісканзен у Пряшові з одборным выкладом М. Мушинкы; завітають до СНМ – Музею русиньской культуры у Пряшові, де будуть частинками презентації посмертного выдана русиньско-англіцькой книги приповідок М. Гиряка *В сімдесятиі семіі країні* з одборнов анализом етнологічкы проф. ПгДр. М. Ботіковой, к. н., із ФФ Універзіты Коменського у Братїславі; возьмуть участь у творивых ділнях, в котрых ся будуть учіти традичны народны танці і співанкы Русинів і виробляти крашанкы; почас екскурзії до окресу Міджілабірці завітають на отворену годину русиньского языка в ОШ з МШ М. Сопіры у Радвані над Лабірцєм, навщївлять тыж цїнтерь у Чертіжнім, де суть гробы визначных діятелів з русиньской історії, Краснобрідьскый монастирь, і попозерають експозиції Музею модерного уменя Е. Варгола в Міджілабірцях; підуть на екскурзію Карпатськов деревянов путєв, на якій завітають до дакотрых деревяных храмів, памяток УНЕСКО, і Православногo монастиря в Ладомірській; завітають на Дуклю, до Воєньского музею у Свіднику, до свідницького сканзена русиньского села і попозерають програм на фольклорнім фестивалі; возьмуть участь на літературнім вечорі *Смутный клавн, віршы і гітары або русиньска поезія дакус інакше 2* у режії Я. Труціньской-Сивой в ТАД у Пряшові і т. д.

Studium Carpato-Ruthenorum 2016 ся закінчить 24. юна 2016 передаванєм сертифікатів абсолвентам і славностнов рецептов, в рамках якій приемну атмосферу уж традично створить вокально-інструментална група *Пайташе* зо Снины під веджінем Д. Гулая.

Проект ся реалізує вдяка фінанчній помочі Уряду влады СР, програму Культура народностных меншын 2016, Надації „CAF America“ (США), Карпаторусиньскому научному центру (США), домашнім і заграничным спонзорам.

А. ЗОЗУЛЯК, фотка автора

„Свята інквізіція“

8-го аж 9-го мая 2016-го року у Свіднику проходила міджінародна наукова конференція під назвов „Українці в історії і культурі Карпат“. Ні, конференція, котрой єдним із двох головных організаторів був Словацькый народный музей – Музей української культуры у Свіднику, який єй робив із нагоды святкованя свого 60-річного юбілея, не была о тім, як українськы членове УПА робили в Карпатах свої злочины і яку „культуру“ вказали, кідь забивали в наших селах невинных людей. Бо лем тоты Українці мі як першы прийдуть на розум в повязаню з Карпатами. „Українці“ в Карпатах, то просто Русины, котрыма ся занимали і українськы науковці на конференції. І тым Русинам, котрых собі они привластнують до свого народа, загнали і свою картку.

На сайтї „Українці Словаччини“, суть публікованы заключїня спомянутой конференції, під котрыма суть підписаны „участники“ конференції, про істоту ся мена не уводять. Но заключїня конференції мі скоріше прийдуть як Свята інквізіція, котра вирішила, а уж лем хыбує долов написати, же так вирішив і Великий інквізітор і записав собі мена тых, котры з ним не суть согласны. Но фіглі боком. Бо документ, о котрім є бісїда, выник на словацькій державній інштїтуції, на конференції, котру тотя інштїтуція організувала.

Документ має десять пунктів, і окрем пунктів тіпу „бла-бла-бла“ суть там і барз інтересны, як єм спомянув, аж інквізічны статї. Наприклад, пункт о тім, же „науковці“ одсуджують елімінацію ролі Українців у регіоні Карпат і маніпуляції з цїлєм прискорїня асиміляції того етніка, головно єго діліня на різны народности, котре є проти історичных і науковых фактів. Гей, іщі все можеме думати, же участны конференції пришли на даяку дотеперь вшыткыма скривану інформацію, же їх хтось діліть міджі собов. Але ні. Бо такой далшыи пункт вшытко пояснить. А не требало на то ани Шерлока Голмса, жебы тайность того, о чім пише українська інтелігенція, вирішив.

В далшій пунктї інтелігенція із конференції пише, же хоснованя стародавнього історичного „самоназваня Українців – Русин/руськый“ про называня „нового“ народа є антінауковым і неприпустным. Докінця то має служыти на дестабілізацію українського народа і державы Україна. Докінця ся Українці мають домагати в державах, де жыють, хоснованя сучасного свого названя, а історичны названя мають хосновати із належным уточнінем. В куртім тлумачїню – вшыткы сьме Українці, і Русины суть Українці, а тоты Русины, што бісїдують, же суть Русинами, розбивають нелем народ, але і державу. Но і наприклад, в такой Братїславі бы требало жадати, жебы нас вшыткых переписали на Українців. То ту уж раз было, панове науковці, такы думкы, котрым ся каждый мав підрядити, гейже?

По пунктах, котры суть своїм тоном на граніці міджі Святых інквізіціов і ідеологічным одділінем комуністичной партії в часі найтвердшого сталінізму, науковці вказують і свою людську тварь, кідь нам в пунктї чїсло шість „неспохыбноють мати право хосновати закарпатськы, северны і южнолемківскы, гуцульскы і бойківскы діалекты і таксамо пробовати з них робити літературны языкы,“ но припомянають ведно із тым, же і так то буде український язык, бо такы суть результаты славїстів, і вшытко є то лем часть україноязычного простору. Аж ся мі легше дыхать, же писанєм русиньськым літературным языком не розбивам Україну, і ніхто ня за то не хоче дати до арешту. Велика вдяка українськым науковцям.

І теперь вже досправды фіглі боком. Участники конференції до заключїнь дали і то, же о результатах конференції ся має інформовати як шырока верейность, так і компетентны органы одповідных країн. На ніч інше, як то, же будуть інформованы компетентны органы, не чекам. Докінця можу помочі і інформовати їх скоріше, як науковці зо Свідника.

Тяжко собі днесь представити науковця, котрый бы повів, же Галілео Галілей не має правду, бо науковці в часі, коли він жив, таксамо говорили, же не мать правду, і їх знаня з науки тому ани не досвідчовали, жебы мав правду. Покля в такім духу, же Русины суть Українці, днесь бісїдують українськы науковці, свідчіть то лем о тім, же ся заставили десь в часі, вже ани не бісїдую о тім, же в ідеологічно зафарбленім часі. А не є то ани ніч нове, з тов теоріов ся стрічає часто. Говорять то різны люде, різны „русиньско-українськы“ організації і їх лідры...

Што але є нове, то є то, же такый документ выникне на державній інштїтуції, в Словацькым народнім музею – Музею української культуры, причім на Словакїї є узнана русиньска народность і має вшыткы права і обовязкы, як і іншы народностны меншыны. Русины суть повноправныма жытелями Словакїї, на котрых ся односить, покля знам іщі все платна, Конштїтуція Словацькой републікы, де є написане, же каждый має право слободно рішати о своїй народности, же ся закаує будьяке овпливнєваня того вирішованя і вшыткы способы натиску напрумяны ку однароднєваню.

Покля дотеперь тоты самы теорії ішли лем од індивідуалных людей ці обчаньскых здружїнь, што ся тяжко правно доказує, же іде о порушованя Конштїтуції, бо зась каждый має право на свій погляд, теперь выник документ на уровни державной інштїтуції. Інштїтуції, фінанцованій державов. Доволю сі твердити, же вшыткы державны інштїтуції бы мали респектовати то, же Русины суть узнанов меншынов. Покля з Русинів хтось хоче робити дашто інше, докінця іде бісїдовати, што Русины можуть і што не можуть, потім ся важно треба задумати над тым, як ся дотримув Конштїтуція, і покля ся не дотримув, мали бы з того быти про одповідных виводжены конзеквенції (!!!)

Так лем сміло, панове науковці, інформуйте людей о своїх заключїнях, а інформуйте о них і державны органы. Будете так лем інформовати о тім, же порушуєте конштїтуцію. І покля Словакїя є правным штатом, потім бы основный закон державы мав быти над вашов Святых інквізіціов. І тогды єм зведавый на результаты.

Мґр. Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, языкова редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., редакторка: Мґр. Зденка ЦІТРЯКОВА, Adresa: Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Perістрачны чїсла: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MІČ 49 438. Vychádza 12 x ročne v náklade 1 000 kusov. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернетї: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšín 2016.

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2